

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет**

**The John Paul II Catholic University (Lublin, Poland)
Warsaw University of Maria Sklodowska-Curie
(Czestochowa, Poland)**

**Ташкентський державний технічний університет імені Іслама Карімова (Ташкент,
Узбекистан)**

Бакинський державний університет (Баку, Азербайджан)

X Міжнародна науково-практична конференція

**АВІАЦІЙНА ТА ЕКСТРЕМАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ У КОНТЕКСТІ ТЕХНОЛОГІЧНИХ
ДОСЯГНЕНЬ**

25-26 травня 2017 року

Збірник наукових праць

Київ 2017

УДК 159.9:629.7.001.76 (063)
ББК ю941.3я431
А 202

Авіаційна та екстремальна психологія у контексті технологічних досягнень: збірник наукових праць / за заг. ред. Л.В. Помиткіної, Т.В. Вашеки, О.В. Сечейко. – К. : Аграр Медіа Груп, 2017. – 340 с.

Збірник містить матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції з актуальних проблем авіаційної та екстремальної психології в умовах глобалізованого мережевого соціуму, що відбулася 25-26 травня 2017 року на кафедрі авіаційної психології Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету.

Організаційний комітет

Голова організаційного комітету:

Помиткіна Л.В. – д-р психол. наук, проф., зав.кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ.

Заступник голови організаційного комітету:

Руденко М.П. – генерал-майор запасу Повітряних Сил України, льотчик морської авіації, канд. військ. наук, доцент, проф. кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Члени оргкомітету:

Гічан І.С. – канд. психол. наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Долгова О.М. – канд. біол. наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Фесюк І.В. – психолог кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Рецензенти:

Панок В.Г. – директор Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи, д-р психол.наук, проф., проф. кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Булах І.С. – доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, м. Київ

Рекомендовано до друку Вченою радою Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету (протокол № 4 від 17 травня 2017 р.)

ISBN

© Колектив авторів, 2017

© Національний авіаційний університет, 2017

ЗАСТОСУВАННЯ СУБ'ЄКТНО-ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ У ПІДГОТОВЦІ ОФІЦЕРІВ ОПЕРАТИВНО-ТАКТИЧНОГО РІВНЯ

Одним із найважливіших завдань під час підготовки офіцера Збройних сил (ЗС) України оперативного-тактичного рівня є надання необхідних знань і практичних вмінь, навчання професійному мисленню, з метою розвитку готовності до вирішення практичних завдань, що виникають як в умовах бойової обстановки, так і в повсякденній життєдіяльності. Особливо гостро ця проблема повстає в умовах ведення антитерористичної операції на сході України, оскільки вся діяльність офіцера спрямована на вирішення практичних завдань. У зв'язку з цим можна з упевненістю наголошувати, що тип мислення офіцера однозначно практичний. Розвитку практичного мислення і має бути присвячена вся система його військово-професійної підготовки.

Підхід до офіцера, як до об'єкта, а не суб'єкта навчання, призводить до його відчуження від процесу навчання. В результаті навчання втрачає для нього свій первісний зміст. Знання виявляються зовнішніми щодо реального життя та військово-професійної діяльності. Також відчуженням від загального процесу навчання виявляється і викладач, позбавлений можливості самостійно ставити мету навчання, вибирати засоби і методи своєї педагогічної діяльності. Він перестає орієнтуватися на особистість свого підопічного, його здатності, можливості й інтереси. Таким чином нівелюється формування професійно важливих якостей, і в подальшому головної якості, здатності приймати рішення і втілювати їх у військову практику. Запропонований суб'єктно-діяльнісний підхід дозволяє подолати таке відчуження, направити навчальний процес на офіцера, як на суб'єкта навчальної та військово-професійної діяльності, створити максимально сприятливі умови для розвитку і розкриття його практичних здатностей, враховуючи його психофізіологічні особливості, особливості соціального і культурного контексту життя, складності і неоднозначності внутрішнього світу.

Вперше поняття «суб'єктно-діяльнісний підхід» ввів С.Л. Рубінштейн. Принцип єдності свідомості і діяльності - так С. Л. Рубінштейн позначав свій варіант суб'єктно-діяльнісного підходу: "Суб'єкт у своїх діяннях не тільки виявляється і проявляється, він в них твориться і визначається тим, що він робить, можна визначити те, що він є, напрямком його діяльності можна визначити і формувати його самого" [1, с. 225-233].

Принцип єдності свідомості і діяльності фіксує той факт, що свідомість не управляє діяльністю ззовні, а складає з нею органічну єдність, будучи як передумовою (мотиви, цілі), так і результатом (образи, стани, навички та ін.) діяльності.

Процес підготовки офіцера оперативного-тактичного рівня має бути спрямований на успішне застосування набутих знань і навичок в практичній площині. Найголовніше в діяльності офіцера - це вміння приймати рішення, організувати його реалізацію, контролювати виконання, вміти діяти в нестандартній (критичній) ситуації, не боятися нести відповідальність за прийняті рішення.

Так Б.М. Теплов у своїй книзі «Розум полководця» наводить вислів Наполеона про те, що «не в тому тільки справа, що полководець повинен мати і розум, і волю, а тому, що між ними має бути рівновага, що вони повинні бути рівні. Військова людина повинна мати стільки ж характеру, скільки розуму» (відоме поняття «Квадрат Наполеона») [2, с. 227].

Проблемі розвитку військового професіоналізму офіцера ЗС України приділяється чимало уваги і в наш час. Так В.В. Ягупов виділяє такі психологічні показники професіоналізму військового фахівця, які дозволяють йому успішно діяти в бойових (екстремальних) умовах:

- суб'єктна компетентність;
- військово-професійна компетентність як представника конкретного виду Збройних сил України та роду військ;
- професійна компетентність, як представника військової спеціальності;
- чітке формулювання професійно важливих цілей службової діяльності та їх цілеспрямована реалізація;
- володіння сучасними технологіями і методиками вирішення компетенцій;
- низький рівень залежності в процесі реалізації службових компетенцій від зовнішніх чинників;
- успішність, продуктивність і ефективність військово-професійної діяльності [3, с. 387-391].

Таким чином, спираючись на вищеперелічені показники можна виділити **три основні періоди** підготовки офіцера оперативно-тактичного рівня з застосуванням суб'єктно-діяльнісного підходу:

- підготовчий (відбірковий);
- основний (військово-професійна підготовка);
- заключний (контрольний).

Під **підготовчим (відбірковим) періодом** мається на увазі період відбору і зарахування на навчання до ВВНЗ. У цей період крім здачі вступних іспитів і розгляду матеріалів з особової справи (історії проходження служби, службових характеристик), рекомендується звернути увагу на особистісні диспозиції офіцера (настанови, мотивацію та ін.). Ця інформація не тільки дозволить прийняти рішення про те, чи здатний офіцер пройти програму навчання оперативно-тактичного рівня, але і дасть необхідні, початкові дані про особливості застосування суб'єктно-діяльнісного підходу в період навчання в подальшому.

Під **час основного періоду** (військово-професійна підготовка) необхідно підходити до офіцера як до суб'єкта навчання. В даний період, крім викладу теоретичного матеріалу, необхідно давати більше практичних, квазіпрофесійних завдань. При цьому матеріали, про суб'єкта навчання, отримані під час відбіркового періоду, не приймаються як «догма», а постійно використовуються в вивченні офіцера як особистості і як суб'єкта військово-професійної діяльності, уточнюються, використовуються під час процесу навчання. Так само з метою розвитку емоційно-вольових якостей офіцера необхідно в процесі навчання під час виконання навчальних завдань створювати штучні стрес-фактори (порушення фізіологічного комфорту, дефіцит часу, підвищена відповідальність, несподівані подразники та ін.). [4, с. 387-391].

Застосування суб'єктно-діяльнісного підходу в період військово-професійної підготовки дозволить отримати на **контрольному (заключному) періоді** повну, об'єктивну картину не тільки набутих офіцером знань, умінь і навичок, а й виявить його організаторські здатності, емоційно-вольові якості, здатності до певного характеру діяльності, а найголовніше, виховує в ньому здатність думати і діяти в екстремальній ситуації (бойовій обстановці). Також, отримавши реальні дані про розумово-вольові здатності, ступінь розвиненості різних навичок, особливості характеру і темпераменту можна приймати об'єктивне рішення в призначенні офіцера на посаду щодо його здатностей після закінчення навчання.

Принципи діяльнісного підходу мають пронизувати всі сторони військово-професійної підготовки - процес пізнання, осмислення, сприйняття, закріплення, практичного застосування отриманих знань, практичних умінь і навичок. Діяльність суб'єкта навчання - основний чинник його розвитку і самовизначення. У зв'язку з цим особливе значення мають активні творчі методи навчання, дослідницькі, проблемні методи, використання інформаційно-пояснювальних видів навчання, командно-штабних навчань, дискусій, військових ігор, перехід від інформаційно-пояснювального навчання у діяльнісне [5].

Таким чином, суб'єктно-діяльнісний підхід є найбільш прийнятним під час підготовки офіцерів оперативно-тактичного рівня для ЗС України в системі післядипломної військової освіти, оскільки дозволяє не тільки озброїти офіцера теоретичними знаннями, а й через діяльнісну складову, з урахуванням суб'єктивних психічних особливостей кожного офіцера розвинути емоційно-вольові якості, здатність до практичного мислення і як результат - розвивати впевненість у прийнятті рішень в майбутній практичній військово-професійної діяльності.

Література:

1. Рубінштейн С. Л. Чергові завдання психологічного дослідження мислення / С. Л. Рубінштейн // Дослідження мислення в радянській психології: збірник статей / [відп. ред. Е. В. Шорохова] / С. Л. Рубінштейн. - М. : Наука, 1966. - С. 225-233.
2. Теплов Б. М. Розум полководця / Б. М. Теплов // Теплов Б.М. Вибрані праці: у 2 т. / Б. М. Теплов. - М. : Педагогіка, 1985. - Т. 1. - 1985. - С. 223-305.
3. Ягупов В.В. Діяльнісний фактор становлення особистості професіонала екстремальних видів діяльності / В.В. Ягупов // Актуальні проблеми становлення особистості професіонала в ризиконебезпечних професіях : За матеріалами II міжрегіонального наукового семінару, 25 березня 2010 р, Київ / Міністерство оборони України, Національний університет оборони України. - К. : Національний університет оборони України, 2010. - С. 387-391.
4. Смирнов Б.А. Психологія діяльності в екстремальних ситуаціях / Б.А. Смирнов, Е.В. Долгополова. - Харьков: Изд-во Гуманітарний Центр, 2007. - 276 с .

5. Ягупов В. В. Суб'єкт-суб'єктні взаємини у навчальному процесі / В.В. Ягупов // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного інституту ім. П.Д. Осипенко: (Серія: Педагогічні науки). - 1999. - №3-4. - С.5-8